

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ԶՈՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՈՒՐԲԱԹ 14 ՕԳՈՍՏՈՍԻ 1853

ԹԻՒ 448

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 14 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

ԶՈՐԵՔՏԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐԶ

ԱՐՇԱՆՈՒՍՈՅ ԱՐԸՆԵՏԵՆ

Առաջիկայ 448 թուով, Արարաբեան Արշալույսը իւր չորեքտասներորդ տարին կը մտնէ : Այս տառաջին հայերէն լրագիրն է, որ Արտուծոյ ողորմութեամբ և օգոստոսի առատագութեամբ յառուկ շնորհիւ և պաշտպանութեամբ, նմանապէս երեւելի ազգասիրաց օժանդակութեամբ կարող եղաւ այսչափ տարի շարունակ տնէլ : Արեւմտեան հրաժեշտ և սրբազան պարտք մը կայ մեր վրայ, լրագրոյ տարեգարկին բարեպատեհ առթիւ նախ քան հանալ ի խորոց սրտէ վրէժն խախտանալով թեւն, որ Տուրքն է ամենայն բարեաց, երկրորդ՝ ջերմեանդ բարեմաղթութիւններ վերադարձել յերկինս վասն երկար և երջանիկ կենաց վեհափառ Սուլթան Վաթիկէի մեծազոր կայսեր, երրորդ՝ մեր սրտին մտերիմ երախտագիտութիւնը հրապարակաւ մատուցանել հեռավոր և մերձուոր ազգային բարեբարաց, որոնք ամէն պարագայից մէջ հաճեցան վեհանախարար պաշտպան և օժանդակ հանդիսանալ նախածին լրագրոյն մերոյ :

ԱՆՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ, ԵՂԵՆՅՈՒԹԻՒՆԸ և ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆԸ իրեն առաջնորդ ունենալով միշտ, Արարաբեան Արշալույսը երբեք չի զարտուղեցաւ անոնց սահմաններէն, այլ ընդհակառակն իւր էջերուն մէջ յառաջ բերելով միշտ ուսման բարեք, և եղբայրսիրութիւնը՝ ճշմարիտ բրիտանիկութեան հիմը ըլլալով ու զօրութիւնը միաբանութեան մէջ կայանալով ծանուցանելով, անդադար քարոզած է թէ այս պիտի ուսումնասիրէ և եղբայրասէր ճգաճք միայն հայրենեաց և ազգին պատիւը կ'աւելնայ, ու ժողովուրդ մը կրնայ բարի և պատուաւոր քաղաքացիներ պատրաստելով յառաջագիմէլ :

Իսկ աւելորդ է անշուշտ լրագրոյն ընթացքին վրայոք երկար խօսիլ, որ իւր երկրորդասանակայ անընդհատ հրատարակութեամբ քաջամտութեամբ է բոլոր աշխարհի, և ժամանակը լիովին յայտնեց

այս ընթացքին ազգասիրական և օգտակար ըլլալը, որուն պիտի հետեւին միշտ ամենայն ճշգրտութեամբ ի փառս Արտուծոյ և ի պայծառութիւն ամենասիրելի ընդհանուր ազգին մերոյ :

Օգոստոսի 8ին ըստ նոր տուժարի Սեփի Քրիստոսի լրտեսութեան խորհրդանշին մէջ Վիէն ռիպէրտ մարքէդը բացատրութիւններ խնդրեց արտաքին գործոց պաշտօնեայէն Արեւելեան խնդրոյն վրայ, իւր ակնկալութիւնը յայտնելով թէ այս ժամ Վիգորի և Վաղղիոյ նաւատորմները կոտորանքներ սօղոյ առջնէն : Այլ ըսաւ թէ, իւր կարծեացը համեմատ ոչինչ առաջարկութիւն որ տեղութիւնն յառաջ բերուած կ'ուզէ ըլլալ, հաճելի չի կրնար ըլլալ, եթէ առաջին պայմանը՝ Ռուսաց զօրքերուն իսկ նուազեան իջանալով ինքնեքն մեկնելը չըլլայ :

Արտաքին գործոց պաշտօնեայ Վիէնըն կոմոր պատասխանեց, թէ առայժմ այնպիսի բացատրութիւն մը չի կրնար տալ, ուսկից գուցէ գրգռուի վիճաբանութիւն մը՝ որ անպատեհ ըլլայ այժմեան պարագայից մէջ : Սիւրի հիմա կուհիմ այս կրնամ յայտնել, ըսաւ, ձեր Յարգութեանցը թէ Վիգորի և Վաղղիոյ կառավարութիւնները երբեք հաւանութիւն պիտի չտան որեւիցէ բարեկամական կարգադրութեան, եթէ թուրքապատանի անկախութեան վրայ հիմնած չըլլայ նոյն կարգադրութիւնը :

Մէքլոսիւրի կոմիտէն մէկ հարցմանը պատասխանելով, Վիէնընը կոմոր ըսաւ, թէ ինքը կը խորհի թէ ամէն կերպ բանախօսութեանց անհրաժեշտ պայմանը այս պէտք է ըլլալ, այսինքն Ռուսերը անմիջապէս և կատարելապէս պարպեն Վանուբեան իշխանութիւնները :

Փարիզի Անալիկ Վաթիկէն օրագիրը հետեւեալ յօդուածը կը հրատարակէ իւր թերթին մէջ որ ի 10 օգոստոսի ըստ նոր տուժարի :

«Կը յուսամք թէ թերահաւատները, որոնք կը զարմանային տեսնելով խաղաղութեան հաստատուն մնալուն վրայ ունեցած մեր վստահութիւնը :

Թիւնը, պիտի ստանին Սեփիէօր անուն պաշտօնական օրագրոյն մէջ հրատարակուած յօդուածը կարգադրել :

«Վեպանական բանախօսութեանց պաշտօնեաները մեծ իրաւունք ստացան իւրապէս երախտագիտութեանը վրայ, ըստ սրտի իմաստութեամբ, խաղաղասիրական, ոգւով և արագութեամբ ի գործ դրին այս վերջի ժամանակուան բանախօսութիւնները :

«Չորս մեծ տէրութեանց, այսինքն Վաղղիոյ, Վատրիոյ, Սեփի Քրիստոսի և Վրուսիոյ երեսփոխանները յուլիսի 24ին գումարուեցան ի Վիէննա, նախագահութեամբ Պուօլ-Շաւէնթէն կոմիտէն, խօսելու համար նոր առաջարկութեանց վրայ, որ պիտի ըլլուին Նիկիոյոյ կայսեր և Սուլթանին : Վանի մը օրէ ետեւ այս տէրութեանց երեսփոխանները համաձայնեցան յիշեալ առաջարկութեանց պայմանացը վրայ, որոնք հեռագրական միջոցաւ յաղարկեցան ի Փարիզ և ի Ռոտտըն : Ուսկից նոյն միջոցաւ վերագործան Վաղղիոյ և Վիգորի հաւանութիւնը ընդունելով : Այսինքն հեռագրական միջոցաւ յաղարկեցան ի Վեգորպուրկ, ուսկից անմիջապէս Նիկիոյոյ կայսեր հաւանութիւնը եկաւ :

«Այս պարագայիս մէջ իւրաքանչիւր կառավարութեան այսպէս շուտով իւր որոշումը ընելէն յայտնի կը տեսնուի թէ որչափ իրաւունք ունենին ըսելու, թէ ամէն տէրութիւնները առանց բացառութեան և առանց ուրիշ միտք մը ունենալու, կ'ուզէին խաղաղութեան հաստատուն մնալը :

«Վերջապէս եթէ տակաւին այս կարգադրութիւնը Արեւելեան խնդրոյն կատարեալ լուծումը չէ, գոնէ անոր խիստ նման գործ մըն է :

Ահաւասիկ Վաղղիոյ Սեփիէօր անուն պաշտօնական օրագրոյն հրատարակած յօդուածը, զորմէ վերը յիշատակութիւն եղած է :

«Վեգորպուրկէն օգոստոսի 3 ամսամուկու եկած լուրերը կը ցանկացան, թէ Ռուսաց կայսրը ընդունեց Վիէնայէն յաղարկուած առաւ

ՔԱՂԱՔԱՐԱՆՔ

Ողբում թիւն և ճշմարտութիւն պատահեցին, արգարութիւն և խաղաղութիւն համբուրեցին :

Սալմ. ձգ. 11 :

Ի Վառատարր այս սահմանաց մահկանացւացրս գրոհի,
Բըճեղ, Սուսայք՝ վեհ արբանեակը խաղաղութեան լիմանի,
Բըճեղ կարգամ, որ զանմատոյց պարէք զահովն անձառ,
Օգոստոսականութիւն հարեալ բընար մեծ վաշտըն ի տաճար,
Հիւսեալ ընդ ձերդ միացուցէք և զիմըս ձայն փարելի,
Օխաղաղութիւն ամենեւեմ՝ զառաքինեաց ըզձայն :
Բորբաճիլն ի տանկերդ չորրորդ չըման ժամանեալ,
Արարաբեան իմ Արշալույս ծագի այսօր գեղափայլ,
Բըճաշտութեան ոտ ձիթեալ ի վարդաման իւր ձեռն,
Պատգամներ խաղաղութեան թուի նգահանուր բընալին,
Եւ ըզգողորիկ հարեալ ծղղիւ ըզփափկալ :

Վանի պարզէ ձայն,
Չայն սրտառու շարքարիւ ի բարձրութիւնս Ոլիմպեան :
«Յաւիտեանց Տէր ինքնիշխան տիեզերաց տընօրէն,
Արտուածատան ակնարկութեանդ խոնարհին գլուխը համօրէն,
Հայր աշխարհին հանդերձեալ խաղաղութեան վեհ Աբբայ,
Յանմատուցից ի քոջ զրանդեաց յազգ մահացուաց ակնարկեալ,
Փեռեկեցին երկճըւէնեալ, Տէր, ամեք երկնից ոսկեքղանց,
Եւ ի միջոյ լուսադնոց արեգականց ու աշխարհաց
Օգրքունականդ կարկառեալ ըզգաւաղան ոսկեղէն,
Յեղի արփոյն մինչև ի մուտս ծածանեալ ջի ծայրն անդէն,
Օջգ ընդ իրեար պատահեցին Ողբութիւն ի Հիւսսէ,
Եւ զօղափառ ճշմարտութիւն Հարաւային ի կուսէ,
Եւ ի ծագաց արփոյն անդէն Արարութիւն լուսափայլ,
Եւ ի մըտից նորուն հեղիկ խաղաղութիւն երեւալ :

Բըճաշտարար գաւաղանաւ գարեւոյցին ի յօրը,
Եւ գիւրդիկ խառն ողջագուրեալ համբուրեցին, Տէր, այսօր :
Օայս անգրանիկն Արարաբայ արփաւ կիզն Արշալույս
Հարիւրթերթի չըմամբ ժրտի յերկնից գըլթայն քաջայոյս,
Եւ ըզբաղորդիկ խաղաղութեան խրախոյս հարեալ քաջարի,
Բնդ արձագանդս վեհ Ստարոյց իւրոց բերկրեալ պարարի,
Ոյ պարագլուխ Վաթիկէ Սեփի օգոստոսի մեր Սուլթան,
Սաղթեմ, կեցցէ բարեբաւտիկ յաւերժ ի գահ Օսմանեան :
Մնահաղցին պերճ ազգասէրք ցորչափ արփին ծագեցի,
Կեցցէ և վեհ փառաց Հայկայ նըւիրական Վարդըր . . . :
Հայա, երկն, ցօղեալ ի մեղ զօրը մութիւն անպառ,
Եւ բըլեւեցէ երկիր առատ զխաղաղութիւն գերափառ :
Օմիւռնիւ, ի 10 Օգոստոսի 1853 :
Ա. Ս. Յ. Պ.

ցութիւն ըրաւ չորամիտ անձանց վրայ :

«Յարգելի առաւելութիւն մեծ հանգարտութիւն մէջ է : Իւրից և անոր բոլոր գիւղերէն արմաւիրը , գոհութիւն լսողութիւն , միտ չկրեցին , բայց դժբաղդութեամբ իրենց և անոր շրջակայէրը անթիւ մարտի երկան ելլելով , բոլոր այգիները , սուսամի և բամբակի բայտերը չորացին : Սիւնիոյ դժբաղդութիւնը պատահեցաւ ի Վառապետ , ինչեւ տարուան ձմեռան թեթեւութեանը պատճառաւ , Իւրից մէջ ջուրը սակաւ է յայտ . և տաքն ևս երթալով կրտստիւնայ : Եւսոր կէսօրէն մէկ ժամ ետքը Սիւնիոյ ջրմաշափը 33 աստիճան կընշանակէ :

«Ստորեաց սահմանէն դուրս ելլելու համար մինչև ցայսօր հինգ օր գգուշութիւն կըլլար վան մահատարածով : Եւս դժուարութիւնը արքունի հրովարտակաւ բողբոջին վերջաւ տուայժմ . և այս բանը տարակոյս չկայ որ մեծ դիւրութիւն պիտի պատճառէ այս կողմանց առեւտրոյն :

«Հաշտի Վարապետ Գաբրիէլ ըստած հին դուռը բախելով , փառաւոր կերպիւ զօրանոց մը (գառա գոլ խան) շինուելու ձեռք զարնուեցաւ , նմա նապէս շքեղաշուք դուռ մը ևս պիտի շինուի : Կրտսի թէ յարմար տեղունեք հետգետե եօթը փառաւոր զօրանոց պիտի շինուի քաղաքիս ամէն կերպ ապահովութեանը համար :

— Իւրից ինչեւս անուն գաղղիարէն լրա գրոյն կը գրեն ի կոստանդնուպոլսոյ օգոստոսի 3-15 ամսաթուով :

«Թէև ծանր վիճակի մէջ կը գտնուին քաղաքական պարագաները , բայց և այնպէս հռովմէական Հայերը գաղղիցուցած չեն իրենց կուրքը : Եւս օրերս իսկ տեսարաններ երևան ելան հասարակութեան մէջ այնպիսի առեւտրութեան ոգովմը գրուած , զոր քանի մը անգամ առիթ ունեցանք պարտաւելլու : Իրիկա ճշմարիտ գալ թակելութիւն մըն է , Հռովմէական պարտաւելլու շուրջը , իւր որոշումը կատարելապէս յայտնելով այս խնդրոյն վրայօք : Եւս անտարբերութիւնը մեծ զարմանք կը պատճառէ շատերուն :

— Մնայ 2ին իրիկունը սոսկալի մարդ ապաւնութիւն մը պատահելով ի կոստանդնուպոլսոյ , ահա դոյք մէջ ձգեք ե Վէյոլլուի բնակիչները : Իսպաղի փախտական մը Վատովանի անուն , Վաղղից պաշտպանութեան ներքեւ 3-4 տարիէ

հետէ կը բնակէր յիշեալ մայրաքաղաքը , ու միշտ պատուաւոր և պարկեշտ ընթացք մը ունեցած էր : Իրիկա եղեռնադէպը անձինք գիշեր ժամաւակ իւր տանը գուռը կ'երթան կը զարնեն , որ Վէյոլլուի մեծ փողոցն է : Սոսիս Վատովանի գուռը բանալուն պէս , յանկարծ դանակի երկու սատիկ հարուած կ'ընդունի ի կուրծքը , և անմիջապէս իւր գգալութիւնը կորսնցունելով կ'իյնայ գետինը արեան մէջ թաթխուած : Եւս դժբաղդ անձին վերքը մահաբեր կ'երևին , և առայժմ փրկուելու յայտ չկայ եղեր : Վարդապետները , որոնք իսկոյն փախել են , ինչ տեսակ մարդիկ ըլլալին յայտնի չէ եղեր տակաւին :

— Հայտնի է բոլոր աշխարհի՝ կոստանդնուպոլսոյ արեւելեան Վատովանի աղքատիւական բարեպաշտ խնամքը , զոր անդադար ի գործ կը գնէ ի պայծառութիւն Հայաստանեայց կաթողիկէ ուղղափառ կրօնին : Եւսպիոս Վատուածահաճոյ ջրմաշափութեան շարժեալ , յիշեալ Սրբազանը ընկերութիւն մը հաստատեց ի նպատակ կեղեցւոյն , որ Վուսթարուի թաղին դուռը մօտեւորս պիտի շինուի : Տարակոյս չունիմք թէ այսպիսի բարեպաշտական շինութեան մը , ոչ միայն մայրաքաղաքիս Հայ բնակիչները , այլև օտար և հեռաւոր քաղաքները գտնուող Հայազգի բարեպաշտ անձինքը ևս , իւրաքանչիւրք ըստ իւր կարողացող , կը ցանկան նպատաւատուց ըլլալ : Եւս ժամ կոստանդնուպոլսոյ մէջ յիշեալ ընկերութեան մասնակից ըլլալ ուղղուելը , պէտք է որ Վուսթարուի դուռը տէր Վարդապետ պատուելի Վոլֆանէս վարժապետին քով երթան ու բաժանորդութեան տոմսակ ընդունին անորմէ :

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍ , 10 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

Երեւոյ շարժութեւ կառավարութեան անդամներ քանի մը անգամ գուժարուեցան խորհուրդ համար ի վերայ կարգադրութեանը , զոր չորս գլխաւոր տէրութիւնները որոշեցին մէջերին և Ռուսաց վեհափառ կայսրը ընդունեցաւ : Սիւնիոյ նպատակաւ հինգ շաբթի օրը ընդ հանուր ժողով եղաւ Բարձրագոյն Դուռը , ուր ներկայ գտնուեցան տէրութեան բոլոր գործակալները , և կ'ըսուի թէ այս ժողովոյն մեծագոյն մասը սրտէց , թէ յիշեալ կարգադրութեան Վաղղիցութիւնը չիլինար ընդունուիլ առանց փոփոխութեան : Եւս որոշումը օգոստոսիս Սոթիսին ստիւլ գրուեցաւ , որ իւր կայսերական կամըր խմբընէ : Կըհաստատեն թէ վեհափառ կայսրը հաւանութիւն տալով աղքատի ժողովոյն որոշմանը , բացառական պատասխան տրուել է մեծ տէրութեանց կողմանէ եկած առաջարկութիւն : Եւ ուրիշ կերպ ալ չէր կրնար ըլլալ քանզի աչքի առջև բերելով անգամ մը օսմանեան ժողովրդեան պատերազմելու եռանդը , մոտենելով մինչև ցայսօր եղած ահագին պատրաստութիւնները , նմանապէս կառավարութեան ըրած մեծամեծ զոհերը , շուտով կըհամոզուի մէկը թէ անհնար էր ընդունիլ բարեկամական այնպիսի կարգադրութիւն մը , որ հիմնական փոփոխութիւն մը չէր ընէր Սիւնիոյ իշխանին վերջաբան առաջարկութեանը :

Բարձրագոյն Դուռը երբէք այսպիսի ծանր խնդրոյ մը վրայօք քննութիւն և որոշում մը ըրած չէր , ուստի և երբէք այսչափ ուշադրութիւն , այսչափ աղքատիւութիւն և խոհեմութիւն ի գործ չէր դրած իւր որոշմանցը մէջ : Բանզի տէրութեան պատուոյն , արժանաւորութեանը և վեհապետական իրաւանցը վրայօք խօսք կ'ըլլայ , հետեւեալ Բարձրագոյն Դուռը հոգւով չափ կ'աշխատի այս անգին բարեբաղաւտ պահել ամէն կերպ վնասներէ :

Կայսերական հրովարտակաւ , որ ի 4 ամսոյս , Երեւոյ ընդհանուր կուսակալ Ռիւսթէմ փաշան՝ Սիւնիոյ ընդհանուր կառավարիչ կարգեցաւ : Եւ Երեւոյի կուսակալութիւնը Վաղղից փաշային յանձնուեցաւ որ Սիւնիոյի կառավարիչ էր : Եւս թուովայի տեղակալ կառավարիչ Վաղղից փաշային միւրմիւրանի աստիճան շնորհեցաւ :

— Եւ տէրութեանց երեսփոխանները շարունակ խորհուրդ կ'ընեն մէջերին յիշեալ կարգա

դրութեան Վաղղիցութեանը վրայօք : Եւս խորհուրդներուն քանի մը անգամ ներկայ գտնուեցան արտաքին գործոց տեսուչ բարձրագոյն Ռիւսթէմ փաշան և ուրիշ երեւելի պաշտօնեայք : Իոլոր հասարակութիւնը՝ մեծ անհամբերութեամբ կ'ըսպասէ իմանալ վերջին որոշումը , որ պիտի ծագի այս քաղաքական և դեսպանական մեծ շարժումէն և խորհուրդներէն :

— Վատրից գետնան մօտեւոր Պրուքը և Վաղղից գետնան մօտեւոր Վաղղից տնցեալ շարժութեւ Չորաղանի պալատը գացին , մէկը առաւելու և միւսը կէսօրէն ետեւ , և վեհափառ Սոթիսին ներկայացան այժմեան վեճին կարգադրութեան վերաբերեալ նպատակաւ մը :

— Կաղազէն հասած վերջին լուրերը կը ծանուցանեն , թէ Ռուսաց քանի մը գուռը Ռուսիչ զօրքեր , հետեւակ և ձիաւոր՝ թիւղանթներով հանդերձ մտնել են ի Մոլտափա , և թէ Վաղղից հասփոտար Սիւնիոյ իշխանը Պրուքէնէն մեկնելու վրայ է եղեր , որ Վրանիկ վանիայի մէջ հանքային ջուրերը մոնելու երթայ :

— Մնայ 4ին իրիկունը Վաղղից պատերազմական շոգեւաւը Վաղղի անուն Վարապետ զնաց , Վաղղից գետնանին պաշտօնական նամակները տանելու : Հետեւեալ օրը Վաղղից պատերազմական շոգեւաւը լրտ Սիւնիոյ Չորաղան տը Ռիւսթէմ փին պաշտօնական նամակները տանելով մեկնեցաւ Վարապետ երթալու :

— Փարիզի օսմանեան դեսպանատան անալիզին խորհրդոյ քարտուղար Ռիզա պէյը , և Սոթիսի օսմանեան դեսպանատան անալիզին խորհրդոյ քարտուղար Օրա պէյը անցեալ շաբթու գաղղիական շոգեւաւով հասան ի կոստանդնուպոլսոյ :

— Փարիզէն կը գրեն , թէ օսմանեան դեսպան վեհափառ Վաղղի փաշան յուրիս 9ին հրաւիրուած ըլլալով Սիւնի Վաղղի պալատը , Կաղղիէն կայսեր և կայսրուհին հետ ճաշեց , և մեծ յարգանք տեսաւ կայսերական լծակիցներէն :

— Սոթիս տը Ռիւսթէմը սեպտեմբ , որ երեւելի վիճակի է , կ'աշխատի մօտեւոր հրատարակելու ի կոստանդնուպոլսոյ , ստորագրութեամբ , վեհափառ կենդանագիրը վեհափառ լրտ Սոթիսի թիւղանթ տը Ռիւսթէմի փին , որ զարմանալի կերպիւ նմանութիւն ունի և շատ վարպետութեամբ շինուած է :

ԱՐՏԱՐԻՔ ԵՆԻՐԻՔ

ԱՐԴԱՆ . 1 յնոտն , 9 Օգոստոսի ըստ նոր տուեմարի : Սիւնիոյ իրիկունի կառավարութիւնը հրատարակեց մօտեւոր տէրութեան եկամտից և ծախսից ցուցակը վան տարւոյն՝ որ վերջապէս ի 5 յուլիսի : Երեւոյի գուժարը կը հասնի 54 միլիոն 249,141 լիւռ սիւնիլի , և ծախսից գուժարը կը հասնի 50 միլիոն 680,516 լիւռայի : Ըսել է որ 3 միլիոն 568,624 լիւռ սիւնիլի կ'աւելանայ , որ է 392 միլիոն 548,640 զուռուշ :

— Վաղղից նաւարանները մեծ շարժման և գործունէութեան մէջ կը գտնուին միշտ և զինուորական ծախսին պատրաստութիւններ կ'ըլլան անպակաս : Սոթիս երբ նոր եռայորի նաւեր ջուրը նետուեցան , իւրքարանիքը 30 թիւղանթով , և ամէն մէկին մէջ պտուտակաւոր շոգեւաւը մեքենաներ պիտի դրուին :

Եւս շարունակ և գործունէայ աշխատութիւնները , որ քանի մը ամիսէ ի վեր կը տեսնուին , յառաջբերին այսօր զօրուոր և մեծաշուք նոր նաւատորմի մը , որ կը բաղկանայ 12 եռայորի նաւերէ , 10 առագաստաւոր և շոգեւաւք ֆուկաթներէ և 5 պատերազմական նաւերէ , որոնք ընդ ամէնը 1424 կտոր թիւղանթ կը կրեն , և 9 — 10 հազար հոգի նաւատորմ ունին : Եւ շաղկապի նաւերէն օթը՝ պտուտակաւոր (աւելիս) մեքենաներ ունին :

— Արտուի թէ Տանիմարգի և Սուրբիայի կառավարութիւնները գաղափարութիւն մը ըրած են մէջերին , որով այս երկու տէրութիւնները թէպէտև զինուորուած բայց չէ զօր կացութիւն մը պիտի ունենան ամէն գիպումական պարագայից մէջ , որ կրնան ծագել Սիւնիոյ խնդրէն :

— Ժամանակէ մը ի վեր Սոթիսի մէջ ստորերկրեայ ճանապարհ մը շինուելու վրայօք խօսք և

Տուէ (Doai) քաղաքի գրքապետը հին ձեռագրի մը մէջ հետեւեալ յօդուածը կը գտնէ հին գաղղիարէն լեզուով՝ լատիներէնէն թարգմանուած :

Օրինակ նամակի գրեալ յիշատակմայ ի Պիլապոսե առ Տիբեթիս և առ ամենայն ծերայոյս Հռովմայ շքեռանէ Թիւն Յիւստիս Բիւսպոսէ :

Եւս մի մեծ առաքելութեամբ իւրովք երեւեցաւ յաւուրս մեր , որում անուն կարգալին Յիսուս Քրիստոս . որ յարուցանէ զմեռեալս և բժշկէ զամենայն աղքատ հիւանդութեանց , և կու չեն զնա մարգարէ ճշմարտութեան . և ունի նա աշակերտս որք անուանեն զնա Որդի Վրտուծոյ : Եւս արդարեւ դեղեցիկահասակ և արժանի տեսանելոյ , ունեւով դէմն պատկառելի , որ տայ զուր միանգամայն և զերկի զ ամենեցուն որ ի նա հային : Վարք իւր են ի գոյն հասուն կաղնոյ , միաւորեալ մինչև յալանջման , և յալանջման ի վայր գաուգտեալ և գանգրեալ՝ գեղեցիկ և պայծառ , որք և սփռեալ և ծաղանեալ կան զուսովքն . գողովնոյն վարօյցն բաժանեալ ընդ մէջ գլխոյն՝ ըստ տարազու յաղովնեցոյ : Իւմք իւր չունի ինչ արատ և օջ խորշումութիւնըս . կարմրագոյն է և քաղցրագոյն . իսկ ունչք նորա և բերանն չունին ինչ բնաւ ասելի . աչք իւր են իւր կապոյտ և իւր կանաչ սպիտակաւաւորն , Ունի մօրուս թանձր , այլ ոչ երկար , և է ի գոյն վարօյցն և բաժանեալ ընդ ծնօտիւքն : Զեռք իւր և բազուկք բաղդ են ի տեսանել : Կաւոր է նա ի կշտամբանն և ի յորդորմունս իւր . մարդասեր և սիրելի , զուարթ բայց մի անդամայն և ծանր . քանզի ոչ որ ետես զնա ծիծաղել , այլ արտասուել երբեմն՝ այն . Դուն ուրեք խօսի և համեստ է ի խօսել իւրում , և գեղեցիկ ի մէջ սրբուող մարդկան :

քննութիւն կը ըլլար : Այս առաջարկութիւնը բարձրանալով անոնք զրուարկով, անոր հաւանութիւնը ընկալաւ . ուստի կարելի է որ մօտերս սկսուի այս ճանապարհին շինութիւնը , որ ինչ տոնի աներուն տակէն պիտի անցնի , և գրեթէ երկու անգղիական մղոն երկարութիւն պիտի ունենայ : Այնպէս խնամաւորութիւն մը պիտի չըլլայ այս ստորերկրեայ կամարաց ներքեւ , ուրտեղ օգտաւոր կառքերը պիտի բանին , որոնք պատուական լապտերներով լուսաւորուած պիտի ըլլան : Այս ճանապարհին շինութեանը համար 300 հազար լիւա , այսինքն 33 միլիոն զուգուշ բաւական կ'ըլլայ կ'ըսեն . և արդէն ճարտարագետ մը յանձնառու եղաւ շինելու զայն յիշեալ գումարէն շատ պակաս : Ի՞նչ յայտնաւորէ երեւելի անձ մը պարտաւորեցաւ երաշխաւոր ըլլալու տարին 6 առ 10 շահ տալու 'ի վերայ գումարը դրամայն , որ կրնայ ծախք ըլլալ այս շինութեանը համար :

ԳԱՂԱԻԱ . Փարիզ , 10 (Հոգոտոսի) ըստ նոր տուեալի : Երբորդն կայսրը յայտարարութիւն մը պիտի հանէ կ'ըսեն մօտերս , ծանուցանելու համար քաղաքական ընթացքը , որուն Վաղդիլոյ կառավարութիւնը հետեւեցաւ Արեւելեան դուռնոց բանախօսութեանց մէջ :

Բարի օրագիրը՝ Արեւելեան խնդրոյն կարգադրութեանը վրայ խօսելով , կ'ըսէ թէ Վանուբեան իշխանութիւններէն Ռուսաց զօրայ մեկնելու և նաւատորմաց Պէշեքայէն մեկնելու մի և նոյն ժամանակի մէջ պիտի կատարուին :

Պաշտօնական օրագիրը՝ Սփիլէթ անուն կը հրատարակէ կայսերական հրամանագիր մը , որով՝ 1832 ապրիլի 2-14ին հաստատուած հարկը , որ կ'առնուէր ցորենէն և ալիւրէն երբոր օտար նաւերով Վաղդիլա կը բերուէին , պիտի չիպա հանջուի մինչև տարւոյս վերջը :

Սփիլէթ ար լամարթին՝ Վաղդիլոյ լրագրաց մէջ հետեւեալ ծանուցումը հրատարակեց : « Այս ժամանակու ար թէ իմ տարեկան 20 հազար ֆրանկը վճարուէր ե օրմանեան կառավարութեան կողմէն : Ուստի իմ պայմանագրութիւն ճշդ դիւրի 'ի դուրս կը դուրս , հասարակաց մեծ նեղութեանց մէջ անգամ » :

Փարիզի կրօնական լրագիրը Ինիշիլ անուն կը հաստատէ , թէ սուրբ Պետրոսի տօնախմբութեան առթիւ Պապը հրապարակաւ բողոքեց ե Զուսի մէջ , պատարագը ըմբռնալէն ետեւ , ընդդէմ վեհապառ թագաւորին Սարտենիայի , ըստ որում երեք տարիէ հետեւ չիվճարէր եղեր սուրբ Աթոռոյն պատկանեալ 2000 թաւշուի հարկ մը : Յիշեալ Վահանայապետը այս կերպիւ զրուցած ըլլայ : « Կը բողոքեմք ընդդէմ հռոմէական թագաւորի մը , որ երեք տարիէ հետեւ չիվճարէր հարկ մը՝ զոր կը պարտաւորի սուրբ Աթոռոյն . բայց կը յուսամք թէ մօտերս հաստատուած պիտի ընդունիմք , տեսնելով զիս որդիական կերպիւ կատարել՝ առ մեղունեցած սրտերբեր » :

ՔԱՆԱՔԱՆ ԼԱՌՐԻ

Չփուսիկ , 14 Օգոտոսի :

Նահանգի բարեխնամ՝ կուսակալ փեմափաղ Իսմայիլ փաշան մեծ դործունեութեամբ և մարդասիրական փութով հոգ կը տանի քաղաքի բարեկարգութեանը և ամէն կերպ տպահովութեանը վրայ . և դատաստանական գործող արգարութեամբ կարգադրուելուն համար մեծ զգուշութիւն և վերատեսչութիւն կ'ընէ , համեմատ կայսերական բարձր կամեցողութեանը առատագուծ օգոտափառ Սուլթանին :

Չորեքշաբթի օրը Սարտենիայի տէրութիւնը (Արշալոյս) անուն դորմէթը եկաւ , և ըստ սովորութեան թնդանթներ արձակելով՝ ողջունեց զբաղաւրդ . որուն ամրոցներէն անմիջապէս պատասխանեցին : Այս պատերազմական նաւը մինչև 22 ամսոյս մեր նաւահանգիստը մնալէն ետեւ , պիտի մեկնի միջերկրական ծովը պտոյտ մը ընելու համար :

Այսօր մեծ նաւերէ բաղկացեալ Հօլանտիոյ նաւատորմի մը մօտերս ճամբայ ելեր է այս կողմերը դալու . ուր երկար ժամանակ պիտի մնայ , եթէ թուրքաստանի և Ռուսաց մէջ պա-

տերազմ ըլլայ . իսկ եթէ խաղաղութեամբ լըմննալու ըլլան գործքերը , յայտնաւորուէր ամսոյ մէջ պիտի վերագաւնայ 'ի Հօլանտա :

Վաղդիլոյ տէրութեան Ֆիլիպին անուն եւալարի նաւը , որուն ժաղերու վրայ խնայը ծաւնոցուեցաւ Արշալոյս նախընթաց թերթին մէջ՝ անցեալ ամսոյ 28ին կէսօրէն ետեւ հասեր է 'ի Կոստանդնուպօլիս և նաւարանը մօտէ է , ուր իւր կրած փնտները պիտի նորոգէ : Սեծ ծովագետին հրամանաւր ամէն կերպ դիւրութիւններ տրուէր են և կրտուին այս եւալարի նաւուն :

Վաղդիլոյ օգոտոսի 1ին կը գրեն :

Նրեւելի գէպը մը լիայ այս տեղը , միայն ժամանակ առ ժամանակ զինուորներ կու գան , և անմիջապէս կը մեկնին ներքին կողմերը երթալու : Հաշիւ կ'ըլլայ թէ մինչև յայտարար 60 հազար զօրանցան Վաղդիլոյ . որոցմէ 6 հազարը մնացին և մնացեալ 54 հազարը ներքին կողմը գացին : Այսպէս 20 հազար զօրքէ բաղկացեալ բանակ մը Հոմալի շրջանները օթեւանած են , Սերիշ բանակ մը ևս 15 հազար հոգիէ բաղկացեալ ընդհրամանատարութեամբ զօրապետ Հալիմ փաշային 'իստուրի վրայ կը գտնուի Սաթիւնէն մինչև Թուրքա : Իսկ մնացեալ զօրքը՝ որ այս օրուան օրս 90 հազար հոգիի կը հասնի , առանց հաշուելու Էգիպտական զօրաց խումբը , գէպ 'ի Վաղդիլոյ եղբորը սիւսեալ են , Վիսիլի մինչև Սիւսիդիա , ընդհրամանատարութեամբ հետեւեալ զօրապետաց , որ են՝ Իսմայիլ փաշա , Սուլթան փաշա , Սուսա փաշա , Սիւլէյման փաշա , և այլն : Վերջին շինութիւնը մեծ գործունեութեամբ կը շարունակուի . արդէն մարտիոց ներքէն նորոգեցան և նոր դղեակները , որ կը կանգնեն այս ամրոցին շրջակայքերը , բաւականապէս յառաջացեալ են : Տոպրոնի մէջ , Հոմալի շրջանները , Բրախաթի և Կիսիպալարի ճանապարհին վրայ , և զլուսաւորապէս Պալքաններուն մէջ գղեպկներ կը շինուին . և կ'ըսեն թէ 200 հազար շինուելու խօսք կ'ըլլայ . որոցմէ հարիւր հազարի չափ արդէն ըմբռնած են :

Սփիլէթ , Վաղդիլոյ հիւպատոսը , որ պաշտօնիւ մը ճանապարհորդութիւն կ'ընէր ներքին կողմը , շաբաթ մը կայ որ վերագարծաւ : Այս օրերս Կոստանդնուպօլիսէն հասան ամբիկ կացի զինուորական պաշտօնակալ մը և անգղացի ճարտարագետ մը , որոնք անմիջապէս մեկնեցան Հոմալ երթալու : Նիգիլայի զօրապետ մը ևս հասաւ , և հետեւեալ օրը Հոմալ գնաց : Սինչև յայտարար կատարեալ անգործութիւն կը տիրէ 'ի Վաղդիլա և անոր շրջակայքերը :

Պրուսացի օգոտոսի 7ին հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտան մեզ :

Բանի մը շաբաթ 'ի վեր Տերփիլ փաշան այս տեղէ , քննելու համար առաջարկութիւն մը որ կ'էմիլիի ճանապարհին շինութեան ըմբռնալու կը վերաբերի , որուն համար վեհապառ Սուլթանը 500 հազար զուգուշ յատուկ շնորհ մը ըրած է : Բանի մը տեղուանք շինութեան աշխատանքը սկսան , սակայն առայժմ մեծ բաւեր չեն . 'ի վերայ այս ամենայնի շատ աղէկ պիտի ըլլար որ ձմեռը Հասած , շինութիւնը շուտով յառաջ տանելու աշխատուէր , և քիչ ժամանակին մէջ ըմբռնար այս ճանապարհը , որ խիստ հարկաւոր է Պրուսա քաղաքին :

Նիցեալ շաբաթ 300ի չափ ձիւտոր պահապան զօրք (սիւսիլի) գումարուելով՝ մեկնեցան Կոստանդնուպօլիս երթալու :

Իստ հրաւիրանաց բարձրագոյն Հալիլ փաշային , Պաքէսէրի նախորդ կառավարիչ Սէհիմէտ փաշան երէկ հասաւ 'ի Պրուսա :

Այս տարուան մետաքսի և խոզակի գնաց բարձրութիւնը նշանակութեան արժանի է . ուրուն մէկ պատճառն ալ հնձոյն խիստ քիչ ըլլալն է , վասնզի կը հաստատեն թէ նախընթաց ամաց հնձոց չորրորդ մասին անգամ չիկրնար հասնիլ : Հաւատարի ատոնց մանրամասն գրիները : Տէմիլ տեղի առաջին տեսակը 303-315 զնէ է օխան . երկրորդ և երրորդ տեսակը 290-300 : Կարճ Սէլէին առաջին տեսակը՝ 275-284 . երկրորդ տեսակը՝ 265-272 . երրորդ տեսակը՝ 250-262 : Երկայն Սէլէն՝ 250-265 : Արտաք կամ արդոտ մետաքսը 150-190 : Տէմիլտէն խոզակը՝ 155-165 :

զնէ օխան : Պրուսայի , Էգիպտի և Սահարայի տեսակ խոզակը՝ 140-155 . երկրորդ տեսակը՝ 130-138 , երրորդը՝ 118-128 : Իսկ վար տեսակին գինը՝ 105-115 : Այս գիները օրստօրէ կը հաստատուին և չիւստացուիր որ իջնան :

Չորեքշաբթի օրը գաղղիական շոգենաւով 400ի չափ զինուոր եկաւ Պրուսիէն և իրիկուան գէմ նոյն շոգենաւով Կոստանդնուպօլիս գացին :

Վրէկ Վաղդիլոյ վարժարանին աշակերտաց հարցանութեան հանդէսը կատարեցաւ 'ի ներկայութեան բաղնիքի ուսումնասիրաց և ուսումնականաց : Վրէկ տղայքը առհասարակ բաւական յաջողութեամբ պատասխանեցին իրենց եղած հարցմանը . որ կը վերաբերէին յուսուած հայերէն և գաղղիարէն լեզուաց . քրիստոնէական վարդապետութեան , թուաբանութեան , աշխարհագրութեան , և այլն և այլն : Այս ուսումնաւորանի գլխաւոր վարժապետ և կարգադիր Սաւաբեան պատուէրի պարոն Սաթիւնի օգուտոսի 3-15էն են . որոնք նոր բան մը չեն ծանուցաներ Արեւելեան խնդրոյն վրայոք :

Թրեւտի շոգենաւով՝ ընտանէն և Փարիզէն այս օրուան հասած հետաքրքրական լուրերը օգոտոսի 3-15էն են . որոնք նոր բան մը չեն ծանուցաներ Արեւելեան խնդրոյն վրայոք :

ԱՌԿՍՏՐՈՒՆ ԼԱՌՐԻ

Չփուսիկ , 14 Օգոտոսի :

Վաղաքական շփոթութեանց պատճառաւ ալ ուսումնական միշտ հանդարտութեան մէջ կը գտնուին ընդհանրապէս : Ի՞նչ բարեբաղդաւ բար չոր պտոյց գործառնութիւնները քիչ մը կենդանութիւն տուին այս անշարժ կացութեանը : Այսպէս՝ քաղաքի մէջ 350 կողովի չափ ֆիոն կայ . ու այս օրուան գինը 105-105½ զուգուշ է չէքին : Նէհրին 7½ զուգուշ ծախուեցաւ օխան , և կը հաստատեն թէ այս ապրտնքէն 400 քուրձի չափ կայ 'ի քաղաքս : Նիցեալ շաբաթ 30 հազար զօրքի տարան ծախուեցաւ 290 զուգուշ կենդանաւոր : Չորեքշաբթի ըստ տեսակին կ'արմէ 20-24 զուգուշ . քիչն է : Թուրքի չիւստեալ մարքուած ոչխարի բուրդը 200 զուգուշ ծախուեցաւ կենդանաւոր : Իսահիլէն հանդարտութեան մէջ է , և այս օրերս 300 տոպրակի չափ վաճառեցաւ 630 զուգուշ հարկուր օխան : Նիգիլայի փոշի շաբաթին գինը՝ 250 զնէ է : Սինչև յայտարար 1200 բեռի չափ թուղեկաւ և ըստ տեսակին ծախուեցաւ 135էն մինչև 225 զուգուշ : Նիկուս չափից 8 զուգուշ եկաւ օխան : Նոր հնձոյն սե չամիլը 80-85 զուգուշ է :

Վրէկայ Բրախաթի-Իստին ,

Օսմանի լիւան 108 զուգուշ հաշուելով :	
Իստոն	112-112½
Սարտիլիա	177½-178
Թրեւտ	403-404

ՔԱՆԱՔԱՆ ԼԱՌՐԻ

Չփուսիկ , 14 Օգոտոսի :

Վեհապառնական վարժապետ-Էնայ , Երազաս աղջկանց համար :

Որուն մէջ աշակերտ-հիւները պիտի արդին հիմնադրապահարար-Էնայ վերաբերեալ ամէն բաները , այսինքն քանի մը լեզու , լատինական գիտութիւններ , ասլէգործութիւն և այլն : Ինչիւր և յորիւր Էնայը մնացող աշակերտ-հիւ մը պիտի վճարէ 600 ֆրանկ պարին : Այսպէս ֆին ֆին Էնայի մնացողը , այսինքն Էնայի Էնայը ճաշը՝ պիտի վճարէ 240 ֆրանկ . իսկ Էնայի ճաշ պարուն գացող աղջկան պարին՝ 150 ֆրանկ է :

Այս ուսումնարանը , որ Էնայի-Էնայի փողոց 63 թիւն է , սեպտեմբերի 5ին ըստ նոր փոխադրութեան Էնայի : Որիւր մանրամասն պիտի լինի-Էնայի պատկառ դուր ծախ 10ին կամ 11ին ըստ Էնայի-Էնայի 'ի իրենց փէնի վարժապետ-հիւները 'ի իրենց Էնայի , կամ անոր հոգաբարձու-հիւ խօսելու է , որ են պարունայ Ուրշար Էնայի , Սիւլէյման Սալիմ և Էնայի Էնայի :

Հրատարակէ և տեղ լրագրոյ .

Պրուսա Վ . Պալքանիս :